

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА

Кліщ Галина Іванівна

УДК 614. 2 – 07 (И) + 61 (071)

**ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА
ЛІКАРІВ В УНІВЕРСИТЕТАХ АВСТРІЇ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Тернопіль – 2013

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано у Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка, Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор
Поліщук Віра Аркадіївна,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка,
завідувач кафедри соціальної роботи.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Мельничук Ірина Миколаївна,
ДВНЗ «Тернопільський державний
медичний університет імені І. Я. Горбачевського
МОЗ України»,
завідувач кафедри філософії та суспільних дисциплін;

кандидат педагогічних наук, доцент
Мруга Марина Рашидівна,
Національний медичний університет
імені О.О. Богомольця МОЗ України,
доцент кафедри медичної інформатики
та комп'ютерних технологій навчання.

Захист відбудеться 29 березня 2013 р. о 12.30 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 58.053.03 у Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка (зала засідань, вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027).

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка за адресою: вул. М.Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027.

Автореферат розіслано 28 лютого 2013 р.

В. о. вченого секретаря
спеціалізованої вченої ради

Й. М. Гушулей

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Інтегративним показником соціально-економічного і духовного рівня суспільства, могутнім фактором формування його демографічного, трудового і морального потенціалу є стан охорони здоров'я і медичного обслуговування населення. Сучасні тенденції розвитку медицини і медичної освіти, практична потреба в постійній їх модернізації, глобалізаційні та інтеграційні процеси, що мають місце на теперішньому етапі становлення людської цивілізації, висувають нові вимоги до якості професійної підготовки лікарів та результативності їх діяльності.

Важливим джерелом визначення сучасної стратегії розвитку медичної освіти в Україні є аналіз світового досвіду професійної підготовки лікарів. У цьому аспекті значний науковий та практичний інтерес становить досвід Австрії, яка має у цій сфері значні напрацювання, підтверджені життєвою практикою (високий рівень медичного обслуговування громадян, належне нормативно-правове забезпечення діяльності медичних працівників, професіоналізм лікарів тощо).

Проблема професійної підготовки лікарів, окремі її теоретичні і практичні аспекти були предметом наукового дослідження вітчизняних і зарубіжних науковців. Питання історії становлення медичної освіти України висвітлено у працях Л. Клос, І. Круковської, М. Кушик, М. Шегедин та інших. Фундаментальні питання професійної підготовки майбутніх лікарів, зокрема особливості організації та змісту підготовки фахівців у галузі охорони здоров'я вивчають М. Банчук, І. Булах, О. Волосовець, Ю. Вороненко, Є. Гончарук, Л. Ковальчук, І. Мельничук, О. Мінцер, В. Москаленко, М. Мруга, В. Передерій, Ю. Поляченко та інші.

Окремим аспектам зарубіжної практики організації системи вищої медичної освіти присвятили свої публікації О. Авдєєв, І. Булах, Л. Ковальчук, Н. Кучумова, В. Москаленко, І. Паламаренко, Ю. Поляченко та інші.

Різні напрями розвитку охорони здоров'я та медицини Австрії відображені у наукових працях австрійських учених Т. Аретца, Й. Еггера, Т. Еллігеа, М. Кадмона, К. Куліке, М. Майера, С. Мангалья, П. Мерла, Х. Негеса, Г. Райбнегера, Й. Смолле, М. Трапа, Р. Траппла, М. Фішера, В. Шпігеля, К. Шульхофа та інших.

Вплив освітніх реформ на процес професійної підготовки майбутніх лікарів у вищих медичних навчальних закладах Австрії став об'єктом наукових пошуків австрійських дослідників, серед них П. Бауер, Г. Вальтрауд, Г. Гемес, Г. Калуба, М. Лішка, Р. Маллінгер, Р. Марц, Н. Мурц, Г. Пласс, В. Продінгер, С. Таллінгер, Й. Хаас, П. Цехнер, М. Цінеб, Р. Штабер, Г. Штьоффлер, Й. Штрайссінг, Л. Шувірт та інші.

Різні аспекти професійної підготовки лікарів досліджували зарубіжні вчені, зокрема: Е. Бріджес, П. Галлінгер, К. Морріс, В. Моттрем, Д. Ньюбл, Р. Кеннон (Велика Британія),

В. Костільйола (Італія), Дж. Керр, А. Керрер (Канада), Т. Шульц, Г. Вальтрауд, М. Цінеб, А. Шведлер, Е. Ган, А. Шмідт (Німеччина), В. Маєвская, Ю. Строев, Л. Чурілов (Росія), М. Адамс, Б. Спорн, Д. Вернон, Р. Блейк (США), М. Жамуль, Д. Жак, В. Слотт (Франція) та інші.

Вивчення наукових джерел, нормативно-правових актів і міжнародних документів, вітчизняного та зарубіжного досвіду професійної підготовки лікарів дало змогу виявити суперечності між:

– сучасною світовою тенденцією оновлення й модернізації професійної підготовки лікарів і прагненням сприйняття і реалізації цієї ідеї у вищих медичних навчальних закладах України;

– рівнем упровадження інноваційних технологій і нових форм організації й надання медичної допомоги в європейських країнах та Україні;

– об'єктивною потребою аналізу зарубіжного досвіду професійної підготовки лікарів та недостатнім рівнем його вивченням й адаптації у вітчизняній педагогічній теорії і практиці.

Актуальність проблеми, виявлення вищезгаданих суперечностей і недостатній рівень її наукової розробленості з метою подальшого використання у вітчизняних вищих медичних навчальних закладах зумовили вибір теми дисертаційного дослідження **«Професійна підготовка лікарів в університетах Австрії»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до плану науково-дослідних робіт Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка у зв'язку з розробкою теми «Теоретико-методологічні основи професійної підготовки фахівців в умовах реалізації ідей Болонської угоди» (РК № 0108U000536). Тему дисертації затверджено вченою радою Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (протокол № 2 від 27.09.2011 р.) та узгоджено в Міжвідомчій Раді з координації наукових досліджень з педагогічних та психологічних наук в Україні (протокол № 1 від 31.01.2012 р.).

Об'єкт дослідження: процес професійної підготовки лікарів в Австрії.

Предмет дослідження: зміст, форми і методи професійної підготовки лікарів в університетах Австрії.

Мета дослідження – на основі аналізу процесу професійної підготовки лікарів в університетах Австрії охарактеризувати прогресивні ідеї цього досвіду та окреслити можливості їх реалізації у вищих медичних навчальних закладах України.

Відповідно до поставленої мети визначено такі **завдання дослідження**:

1. Виокремити та охарактеризувати основні етапи становлення медицини і медичної освіти в Австрії.
2. Дослідити сфери професійної діяльності та функції лікарів Австрії, що визначають систему вимог до професійної підготовки фахівців.
3. Проаналізувати зміст, форми і методи професійної підготовки майбутніх лікарів в

університетах Австрії.

4. Здійснити порівняльний аналіз професійної підготовки лікарів у вищих навчальних закладах Австрії та України.

5. Окреслити можливості творчого використання прогресивних ідей досвіду професійної підготовки лікарів Австрії у вищих медичних навчальних закладах України.

Методи наукового дослідження. Для досягнення мети і розв'язання поставлених завдань дослідження використано комплекс методів:

1) *теоретичні* – аналіз і синтез педагогічних, науково-методичних знань з проблем професійної підготовки лікарів, навчальних видань, нормативно-правових документів, освітньо-професійних програм і навчальних планів – для визначення понятійного апарату дослідження, з'ясування сучасного стану досліджуваної проблеми в теорії і практиці; *історичний* – для виокремлення основних етапів розвитку медичної освіти в Австрії; *порівняння* – для аналізу вітчизняних та зарубіжних оригінальних наукових джерел з метою встановлення спільних і відмінних рис процесів професійної підготовки лікарів в Австрії та Україні; *систематизації й узагальнення* – для формулювання об'єктивних висновків та обґрунтування рекомендацій;

2) *емпіричні* – опитування, бесіда, запити (у формі електронного листування) до медичних навчальних закладів, асоціацій та департаментів Австрії та вищих медичних навчальних закладів України з метою отримання доступу до інформаційних джерел.

Джерельна база дослідження: офіційні документи та положення про розвиток і функціонування професійної медичної освіти в Австрії й Україні, зокрема: законодавчі акти Австрії, офіційні нормативно-правові документи Федерального міністерства охорони здоров'я Австрії (*Bundesministerium für Gesundheit*), Міністерства охорони здоров'я України та Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, Австрійського агентства з охорони здоров'я і безпеки харчових продуктів (*Österreichische Agentur für Gesundheit und Ernährungssicherheit*), Австрійського товариства соціального страхування (*Österreichischen Sozialversicherungsträger*), Головної асоціації австрійських закладів соціального страхування (*Main Association of Austrian Social Security Institutions*), Фонду Здоров'я Австрія (*Fonds Gesundes Österreich*), Асоціації лікарів Австрії (*Die Österreichische Ärztekammer*), Академії лікарів Австрії (*Österreichische Akademie der Ärzte*), Австрійського товариства із забезпечення та управління якістю в медицині (*Österreichische Gesellschaft für Qualitätsmanagement und Qualitätssicherung in der Medizin*), Австрійського управління лікарських засобів (*AGES PharmMed*), Європейської асоціації медичної освіти (*European Association for Medical Education European*); навчально-методичне забезпечення вищих медичних навчальних закладів Австрії та України; наукові дослідження австрійських і вітчизняних учених з проблем професійної підготовки лікарів; публікації періодичних вітчизняних і зарубіжних видань з проблем медицини і медичної освіти – «*Medizinische Nachrichten*» («Новини

медицини»), «Forschung & Lehre» («Дослідження і навчання»), «Medizinische Ausbildung» («Медична освіта»), «Hochschulentwicklung» («Розвиток вищої школи»), «Zeitschrift für Medizinische Ausbildung» («Журнал медичної освіти»), «Медична освіта», «Ваше здоров'я»; електронні джерела інформації.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що *вперше у контексті розвитку медичної освіти України:*

– *охарактеризовано* основні сфери професійної діяльності (просвітницька діяльність щодо формування здорового способу життя і відповідального ставлення громадян до свого здоров'я; практична діяльність у сфері охорони здоров'я і надання медичних послуг; наукова діяльність у сфері медицини, освітня діяльність, управління закладами охорони здоров'я) та функції (лікувально-профілактична, відтворювальна, соціально-гуманістична, виховна, соціально-престижна, культурно-творча, управлінська) австрійських лікарів;

– *здійснено* комплексне дослідження професійної підготовки лікарів в університетах Австрії: проаналізовано структурні компоненти системи підготовки лікарів (додипломна і післядипломна (інтернатура, резидентура)); особливості біопсихосоціального підходу у процесі професійної підготовки; змісту (оптимальне поєднання варіативної й інваріантної складових; інтеграція теоретичної й практичної компоненти; кредитно-модульна система організації навчального процесу (блоково-лінійна, модульно-трекова, модульна); форм організації навчальної діяльності (лекції-дискусії, лекції-конференції, лекції-консультації, лекції в поєднанні з практичними вправами, просемінари, практичні заняття з формування умінь і навичок майбутньої професійної діяльності, самостійної та індивідуальної роботи) та методів теоретичної (пояснення, бесіда, інструктаж, навчальна дискусія, диспут, проблемного викладу матеріалу) і практичної (лабораторні роботи, аналіз ситуацій, клінічні сценарії, навчання на основі клінічних випадків, тренувальні вправи, планування і моделювання професійної діяльності, участь у наукових дослідженнях, вивчення та аналіз історій хвороб та протоколів розтину) підготовки й контролю знань (тести, іспити, доповідь за результатами клінічного спостереження, спостереження за роботою студента в умовах реальної або змодельованої ситуації);

– *виокремлено та охарактеризовано* основні етапи становлення медичної освіти в Австрії: початковий (1365 – 1739 рр.); формувальний (1740-1840 рр.); стабілізаційний (1841-1954 рр.); модернізаційний (1955 р. – до сьогодні);

– *на основі порівняльного аналізу* професійної підготовки лікарів у вищих навчальних закладах Австрії й України *виявлено ідеї та елементи досвіду* медичних університетів Австрії, доцільні для запровадження у підготовці лікарів в Україні: удосконалення змісту (за рахунок збільшення частки її варіативної складової і посилення практичної компоненти; упровадження клінічно-практичного року навчання; підготовка випускників вищих медичних навчальних

закладів у резидентурі); підвищення ролі Асоціації лікарів України у процесі ліцензування й акредитації вищих медичних навчальних закладів та здійснення післядипломної освіти.

До наукового обігу введено матеріали, що розкривають організацію й управління професійною підготовкою лікарів в університетах Австрії.

Практичне значення дослідження полягає в обґрунтуванні науково-методичних рекомендацій щодо вдосконалення професійної підготовки лікарів у вищих медичних навчальних закладах України на основі упровадження прогресивних ідей австрійського досвіду; розробці та апробації дистанційного курсу «Професійна підготовка лікарів в Австрії» для магістрів і аспірантів. Матеріали дослідження збагачують зміст професійно-орієнтованих дисциплін, слугують засобом удосконалення самостійної та індивідуальної роботи студентів і лікарів у системі післядипломної освіти.

Результати дослідження **впроваджено** у навчально-виховний процес ДВНЗ «Тернопільський державний медичний університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ України» (довідка № 05/3608 від 09.10.2012 р.), Запорізького державного медичного університету (довідка № 01/4416 від 22.11.2012 р.), Вінницького національного медичного університету ім. М. І. Пирогова (довідка № 03/4267 від 19.09.2012 р.), Буковинського державного медичного університету (довідка № 17/1-158 від 15.10.2012 р.), Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького (довідка № 01-15/1048 від 26.11.2012 р.), Івано-Франківського національного медичного університету (довідка № 02/2-4119 від 29.10.2012 р.).

Апробація одержаних результатів дослідження. Основні положення і результати дослідження розкриті у доповідях і виступах автора на: III Міжнародному освітньому форумі «Особистість в єдиному освітньому просторі» (Запоріжжя, 2012 р.); наукових і науково-практичних конференціях: *міжнародних* – «Сучасні тенденції в педагогіці та психології: новий погляд» (Одеса, 2012 р.); «Педагогіка та психологія: сучасний гуманітарний вимір» (Київ, 2012 р.); «Актуальные вопросы медицинской науки» (Ярославль, 2012 р.); *всукраїнських* – «Нові напрями впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу у вищих медичних і фармацевтичному навчальних закладах України III-IV рівнів акредитації» (Тернопіль, 2011 р.); «Професійна підготовка фахівців соціальної сфери: надбання, проблеми, перспективи» (Хмельницький, 2012 р.); «Мовна комунікація: наука, культура, медицина» (Тернопіль, 2012 р.); *науково-практичному семінарі* «Педагогічна компаративістика – 2012: аспект обдарованості» (Київ, 2012 р.) та звітних наукових конференціях кафедри іноземних мов з медичною термінологією ДВНЗ «Тернопільський державний медичний університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ України» та Інституту педагогіки і психології Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (2008-2012 рр.).

Публікації. Результати дисертаційного дослідження висвітлено в 17 наукових працях (усі

одноосібні). Серед них: 11 статей, опублікованих у наукових фахових виданнях, 6 публікацій – у збірниках матеріалів міжнародних і всеукраїнських наукових та науково-практичних конференцій.

Структура й обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів і висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації складає 349 сторінок, із них 192 сторінки основного тексту. Роботу ілюстровано 11 таблицями, 2 рисунками. Список використаних джерел налічує 248 найменувань, з них – 180 іноземними мовами. Дисертація містить 20 додатків на 168 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, зв'язок з науковими темами, програмами, проаналізовано загальний стан розробленості проблеми у науковій теорії та практиці; визначено об'єкт, предмет, мету, завдання, методи дослідження; розкрито наукову новизну та практичну значущість, представлено джерельну базу, наведено дані про впровадження та апробацію результатів дослідження; охарактеризовано структуру роботи.

У першому розділі – **«Теоретичні аспекти професійної підготовки лікарів в Австрії»** – виокремлено основні історичні етапи становлення та розвитку професійної підготовки лікарів в Австрії; охарактеризовано політику уряду в галузі охорони здоров'я і медичної освіти; визначено основні сфери і функції професійної діяльності лікарів; проаналізовано професійну компетентність та її складові у контексті професійної підготовки австрійських лікарів.

На основі аналізу наукових праць зарубіжних учених (Т. Букліяс, Дж. Г. Гільдіджа, Е. Лаффертон, Е. Лескі, В. Файля, А. Фогля, К. Шульгофа та ін.) здійснено ретроспективний аналіз історії становлення медичної освіти в Австрії. У процесі дослідження виокремлено основні історичні етапи розвитку медицини і медичної освіти в Австрії: *початковий* – 1365–1739 рр. – зародження медицини і медичної освіти, відкриття першого медичного факультету в Австрії на базі Віденського університету (1365 р.); початок функціонування медичного факультету Інсбрукського університету (1669 р.); *формувальний* – 1740–1840 рр. – реформування медицини і медичної освіти під керівництвом імператриці Марії Терезії; функціонування Першої Віденської Медичної Школи; відмежування медицини і медичної освіти від обструктивного впливу схоластики; *стабілізаційний* – 1841–1954 рр. – етап функціонування Другої Віденської Медичної Школи, що характеризувався визнанням доцільності вивчення симптомів хвороби, спостережень біля ліжка хворого і мав значний вплив на розвиток клінічної медицини і медичної освіти; відкриття медичного факультету при університеті Граца (1863 р.); *модернізаційний* – 1955 р.–по теперішній час – становлення сучасної медицини і медичної освіти в країні; розробка та імплементація урядових програм медичного обслуговування населення і професійної підготовки лікарів; функціонування сучасних медичних університетів.

З'ясовано, що сучасна політика уряду Австрії у сфері медицини спрямована на забезпечення профілактичного вектору розвитку системи охорони здоров'я, її відкритість та доступність. Основними здобутками реформування медичної галузі стало забезпечення і підвищення якості надання медичних послуг населенню, що відповідає сучасному рівню розвитку медичної науки, використання сучасних інформаційних і комунікативних технологій у сфері охорони здоров'я, що дозволило забезпечити широке впровадження телекомунікаційних методик діагностики і консультування, сприяло обміну медичною інформацією не тільки в межах Австрії, але й більшості країн ЄС. Основними характеристиками політики уряду Австрії в галузі охорони здоров'я є безпека, результативність, ефективність, своєчасність медичних послуг, задоволення очікувань і потреб клієнтів, стабільність процесу і результату, постійне вдосконалення та поліпшення медичних послуг. Вільний доступ до служб охорони здоров'я незалежно від географічних, економічних, соціальних, культурних, організаційних або мовних бар'єрів є основою системи охорони здоров'я в Австрії, що функціонує на засадах страхової медицини.

На основі узагальнення досліджених матеріалів встановлено, що значну роль у функціонуванні австрійської системи охорони здоров'я і медичної освіти відіграє Асоціація лікарів Австрії (Die Österreichische Ärztekammer). Ця організація здійснює керівництво процесом реєстрації лікарів і надання їм права на здійснення самостійної професійної діяльності; розробляє принципи федеральної політики в галузі охорони здоров'я, програми розвитку охорони здоров'я в Австрії; регулює відносини лікарів із Головною асоціацією австрійських установ соціального забезпечення і соціального та приватного страхування здоров'я; надає лікарям юридичну підтримку; адмініструє внутрішній пенсійний фонд; визначає розміщення нових приватних медичних закладів; проводить ліцензування медичних установ; розробляє рекомендації щодо профілактики і лікування основних захворювань та ініціативи, спрямовані на поліпшення безпеки пацієнтів.

Асоціація лікарів Австрії, зокрема її освітній представницький орган – Академія лікарів Австрії (Österreichische Akademie der Ärzte) – здійснює атестацію лікарів, яка є основою допуску їх до професійної діяльності, та займається організацією неперервної медичної освіти.

З'ясовано, що всі австрійські лікарі є членами Асоціації лікарів Австрії, незважаючи на те, працюють вони у державних медичних закладах, займаються приватною практикою чи проходять післядипломну підготовку. Діяльність, структура і завдання Асоціації, а також завдання та обов'язки її членів регулюються на федеральному рівні австрійським «Законом про лікарів» (Ärztegesetz), який прийнятий у 1998 році.

Встановлено, що основними сферами професійної діяльності австрійських лікарів є просвітницька діяльність щодо формування здорового способу життя та відповідального ставлення громадян до свого здоров'я, практична діяльність у сфері охорони здоров'я і надання

медичних послуг, наукова діяльність у сфері медицини, освітня діяльність та управління закладами охорони здоров'я.

Показано, що, залежно від характеру професійної діяльності, лікарі Австрії виконують такі основні функції: лікувально-профілактичну, відтворювальну, соціально-гуманістичну, виховну, соціально-престижну, культурно-творчу та управлінську.

У розділі проаналізовано суть професійної компетентності та її складових у контексті професійної підготовки майбутніх лікарів Австрії. З'ясовано, що випускники медичних університетів мають володіти такими компетентностями: академічною, фаховою, комунікативною, соціальною і професійно-релевантною. Визначено комплекс особистісних (морально-етичні, комунікативні, вольові, організаційні) та спеціальних (перцептивно-рефлексивні, проєктивні) професійно-зумовлених якостей, якими має володіти лікар для успішного виконання професійних функцій.

У другому розділі – **«Зміст, форми та методи професійної підготовки лікарів у вищих навчальних закладах Австрії»** – схарактеризовано процес реформування медичної освіти в Австрії; здійснено аналіз змісту, форм і методів професійної підготовки майбутніх лікарів в австрійських університетах; охарактеризовано систему післядипломної освіти.

У процесі дослідження виявлено, що глобальне реформування медичної освіти в Австрії (у 2002-2010 рр.) зумовлене дією низки чинників (інтенсивним розвитком матеріальної і науково-технічної бази системи охорони здоров'я; посиленням інтеграційних процесів у Європі й інтенсифікацією міжнародної співпраці у сфері вищої медичної освіти; встановленням міжнародних стандартів і вимог до професійної підготовки лікарів; модернізацією соціально-економічних, нормативно-правових, морально-етичних засад професійної діяльності лікарів).

З'ясовано, що професійна підготовка лікарів у вищих навчальних закладах Австрії до 2002 року здійснювалася за традиційним уніфікованим навчальним планом. Основними недоліками такої системи підготовки були: предметно-інтегрована структура навчального плану; відсутність наступності при вивченні навчальних дисциплін; ізольованість предметів і відокремленість наукових структурних одиниць; розмежування додипломної підготовки на доклінічний, міжклінічний і клінічний періоди.

У ході дослідження встановлено, що основою розбудови системи вищої медичної освіти в Австрії стала нова нормативно-законодавча база, яка значно послабила державну регламентацію процесу додипломної підготовки медичних фахівців та забезпечила широкі можливості для інновацій.

Реформування медичної освіти призвело до реорганізації її структури відповідно до вимог Болонської угоди; забезпечення змісту професійної підготовки лікарів на засадах компетентнісного підходу; упровадження проблемно-орієнтованого навчання; ліквідації

дисбалансу між теоретичним і практичним компонентами підготовки; інтенсифікації професійно-практичної складової підготовки; удосконалення системи контролю за навчально-пізнавальною діяльністю студентів; раннього їх «занурення» у сферу професійної діяльності; залучення їх до наукових досліджень; розширення й постійне оновлення клінічної бази вищих медичних навчальних закладів. Такі напрями реформування стали основою для розвитку біопсихосоціального підходу до медичної освіти, який передбачає організацію процесу професійної підготовки майбутніх лікарів на основі сприймали пацієнтів як цілісних особистостей в їх фізичному, духовному та соціальному вимірах та використання форм і методів навчання, орієнтованих на цілісне сприйняття особистості пацієнта.

З'ясовано, що в сучасних умовах в Австрії професійну підготовку лікарів здійснюють три державних (Віденський, Грацький та Інсбрукський) і один приватний (Зальцбургський) медичні університети.

Австрійські вищі медичні навчальні заклади підпорядковані Федеральному Міністерству науки і досліджень Австрії. Їх діяльність регламентується Законом «Про університети» (Universitätsgesetz), що був ухвалений у 2002 році.

Встановлено, що процес професійної підготовки майбутніх лікарів в університетах Австрії має як спільні, так і відмінні ознаки, що стосуються характеристики тривалості навчання, переліку і змісту навчальних модулів, системи оцінювання, вимог до складання іспитів, що зумовлено відсутністю державних стандартів та значною автономією вищих навчальних закладів у плануванні й організації навчального процесу.

Виявлено, що спільними підходами у професійній підготовці майбутніх лікарів в університетах Австрії є: стабільна й прозора система зарахування абітурієнтів; організація навчального процесу за кредитно-трансферною системою ECTS; міждисциплінарний та інтегрований характер навчального процесу; єдність теоретичного і практичного компонентів професійної підготовки; адаптація змісту, форм і методів професійної медичної освіти до вимог сфери практичної діяльності; орієнтація вищих навчальних закладів на потреби ринку праці; залучення майбутніх фахівців до активної пошуково-дослідної діяльності; висока якість професійної освіти.

У процесі дослідження встановлено, що зарахування у медичні університети Австрії здійснюється за умовами конкурсного відбору, вид і форму проведення якого університети визначають самостійно. Зокрема, для вступу у Віденський та Інсбрукський медичні університети студенти складають тест перевірки придатності для професійного вивчення медицини, так званий EMS тест (Eignungstest für das Medizinstudium), метою якого є прогнозування успішності майбутнього навчання у вищому медичному навчальному закладі та професійної діяльності. У медичних університетах Граца і Зальцбурга використовують самостійно розроблені вступні тести.

З'ясовано, що для кожного вищого навчального закладу визначено певну кількість студентів, які можуть бути зарахованими на перший курс навчання. Так, для Віденського медичного університету чисельність студентів складає 740 осіб, для медичного університету Граца – 300 осіб, для Зальцбурзького медичного університету імені Парацельса – 50 осіб, для Інсбрукського медичного університету – 400 осіб.

Зарахування на навчання проводиться двічі на рік – у жовтні та березні. Навчальний курс у медичних університетах Австрії триває шість років і поділений на 3 етапи, тривалість яких є неоднаковою у різних медичних університетах. Кожен семестр закінчується проведенням підсумкового контролю знань, умінь і навичок, форми і методи здійснення якого визначаються університетами самостійно.

У процесі дослідження з'ясовано, що навчальний план Віденського медичного університету побудований за блоково-лінійною і цикловою системами (Block-Line-Modell), у якій поєднуються інтегровані тематичні блоки (модулі), що тривають від 3 до 6 тижнів, та лінії, які тривають упродовж семестру. Професійна підготовка майбутніх лікарів у медичному університеті Граца передбачає поєднання модулів і треків (Modul- und Tracksystem). Навчання у медичному університеті Інсбрука та Зальцбурга здійснюється за блоковою (модульною) системою, у якій відсутні лінії й треки. Модулі на першому етапі навчання формуються таким чином, що поряд із засвоєнням теоретичних знань, студенти обов'язково отримують інформацію про їх практичне застосування. Модулі другого етапу передбачають вивчення студентами органів і систем організму людини. Основний акцент третього етапу навчання робиться на клінічній підготовці студентів в умовах стаціонару.

Аналіз змісту професійної підготовки майбутніх лікарів в університетах Австрії дозволив виокремити в ньому інваріантну і варіативну складові. Інваріантна частина охоплює блоки обов'язкового вивчення, мета яких полягає в ознайомленні студентів з основами професійної діяльності, оволодінні знаннями, що стосуються теорії і практики медичної підготовки, розвитку вмінь і навичок професійного спілкування. Варіативна частина передбачає виділення певної кількості годин, на розсуд навчального закладу, на вивчення модулів за вибором, що дає змогу поглибити знання студентів у рамках обов'язкових навчальних блоків та сформувати спеціальні вміння і навички.

Рівень професійної підготовки студентів австрійських медичних університетів оцінюється за п'ятибальною шкалою: «дуже добре» (sehr gut), «добре» (gut), «задовільно» (befriedigend), «достатньо» (genugend), «недостатньо» (ungenugend). Основним видом підсумкового контролю є іспит. У медичних університетах Відня та Інсбрука практикуються два види іспитів: формативно-інтегрований (Formative integrierte Prüfung, FIP) і підсумковий інтегрований іспити (Summative integrierte Prüfung, SIP). Крім того, у медичному університеті Інсбрука проводиться одноразовий

випускний клінічно-практичний іспит (Einzelabschlussprüfung, EAP). Модульні випробування, як ключовий інструмент оцінки знань в університетах Граца і Зальцбурга, істотно відрізняються від системи іспитів у медичних університетах Відня та Інсбрука. Кожен модуль за перші 5 років навчання завершується складанням іспиту, який має правовий характер професійної атестації. Ці іспити можуть бути різного формату, але, зазвичай, проводяться у вигляді тестів. Особливістю оцінювання студентів у медичному університеті Граца є складання на 5-му курсі об'єктивного структурованого клінічного іспиту (Objektives strukturiertes klinisches Examen, OSKE).

Встановлено, що одним із найбільш важливих етапів у системі професійної підготовки майбутніх лікарів є практична підготовка, призначення якої полягає в наблизенні процесу навчання до практики й ознайомленні їх зі сферами майбутньої професійної діяльності, у формуванні в них практичної професійної компетентності й готовності до вирішення різнопланових професійних завдань. Підготовка майбутніх лікарів в Австрії організована за принципом чергування навчання, згідно з яким теоретичне навчання періодично змінюється практичним. З'ясовано, що формування практичних умінь і навичок у студентів медичних університетів Австрії починається вже з першого курсу. Окрім практичної підготовки в межах навчального процесу (ліній, треків і модулів) студенти проходять обов'язкову клінічну практику (Pflichtfamulatur) у закладах охорони здоров'я. Під час клінічної практики студенти ведуть спеціальний журнал (Logbuch), у якому в хронологічному порядку фіксують час і місце її проходження, графік роботи, всі види діяльності, сформовані вміння і навички.

У розділі охарактеризовано основні форми організації навчання в австрійських медичних університетах: лекції-дискусії, лекції-конференції, лекції-консультації, лекції в поєднанні з практичними вправами, настановчі семінари, просемінари, практичні заняття з формування умінь і навичок майбутньої професійної діяльності, самостійної та індивідуальної роботи. Розкрито методи теоретичної (пояснення, бесіда, інструктаж, навчальна дискусія, диспут, проблемного викладу матеріалу) і практичної (лабораторні роботи, аналіз ситуацій, клінічні сценарії, навчання на основі клінічних випадків, тренувальні вправи, планування і моделювання професійної діяльності, участь у наукових дослідженнях, вивчення та аналіз історій хвороб та протоколів розтину) підготовки, а також методи оцінювання і контролю знань (тести, іспити, доповідь за результатами клінічного спостереження, спостереження за роботою студента в умовах реальної або змодельованої ситуації, тощо).

Процес професійної підготовки майбутніх лікарів у медичних університетах Австрії завершується написанням дипломної роботи. Методичне забезпечення для виконання дипломної роботи розробляє Сенат університету. В австрійських медичних університетах практикуються різні види дипломних робіт, серед яких вивчення та опис окремих випадків захворювань; оглядові статті (коментарі) до певної теми, у тому числі певної клінічної картини; ретроспективне

дослідження, що ґрунтується на аналізі даних про пацієнтів з відповідним статистичним аналізом; літературний огляд медичної проблеми; дослідження хвороби/конкретного прикладу (казуїстика); дослідження фахово-історичного аспекту; участь у клінічному дослідженні. Захист дипломної роботи є фактично завершенням навчання, результатом якого є отримання диплома та присвоєння академічного ступеня «Доктора загальної медицини» (Dr. med. univ.).

З'ясовано, що важливою складовою системи професійної підготовки майбутніх лікарів в Австрії є післядипломна освіта, метою якої є підвищення рівня професійної компетентності та забезпечення професійної готовності до самостійної лікарської діяльності фахівців. Особливістю післядипломної освіти лікарів в Австрії є те, що вона є компетенцією Асоціації лікарів Австрії (Österreichische Ärztekammer), зокрема її підрозділу – австрійської Академії лікарів (Österreichischen Akademie der Ärzte). Зауважимо, що в Австрії медичні університети не беруть безпосередньої участі у післядипломному навчанні лікарів. Післядипломне навчання регулюється «Законом про лікарів» і здійснюється за такими напрямками: для отримання фаху лікаря загальної практики (сімейного лікаря) та для отримання фаху вузького спеціаліста. Для отримання сертифіката лікаря загальної практики (Arzt für Allgemeinmedizin) випускник медичного університету має протягом трьох років пройти підготовку в інтернатурі у статусі лікаря-стажиста (Turnusarzt) і скласти іспит з оволодіння професією. Після успішного складання іспиту інтерн отримує диплом практикуючого лікаря (Ius Practicandi). Для отримання лікарем загальної практики сертифіката спеціаліста вузького профілю (Facharzt) необхідно додатково стажуватися за обраним фахом протягом 3-х років і скласти кваліфікаційний іспит.

З'ясовано, що сучасній медичній освіті Австрії притаманні такі особливості: адаптація медичної освіти до вимог міжнародних стандартів, автономність університетів у розробці і реалізації навчальних планів, кредитно-модульна система організації навчального процесу, спрямованість на формування компетентності майбутніх лікарів, міжпредметна інтеграція змісту навчання шляхом реалізації якісно нового принципу структурування медичних знань, поєднання інваріантної і варіативної складових, пріоритетність методів проблемного навчання, оптимальне поєднання теоретичного і практичного компонентів підготовки лікарів із посиленням акценту на клінічно-практичній складовій, інтенсивний розвиток післядипломної освіти, опора на сучасні досягнення медичної науки; гуманізація медичної освіти, орієнтованість на реалії подальшої професійної діяльності.

У третьому розділі – **«Порівняльний аналіз системи підготовки лікарів у вищих навчальних закладах Австрії й України»** – здійснено порівняльний аналіз професійної підготовки лікарів у вищих навчальних закладах Австрії та України; з'ясовано можливості адаптації прогресивних ідей досвіду професійної підготовки лікарів Австрії у вітчизняному освітньому просторі; проаналізовано використання австрійського досвіду при розробці Концепції

розвитку Тернопільського державного медичного університету ім. І. Я. Горбачевського (інтеграція у світовий медичний освітній простір).

У процесі дослідження проаналізовано законодавчі та нормативно-правові документи, які визначають структуру та зміст вищої медичної освіти в Україні. Встановлено, що українська система професійної підготовки лікарів знаходиться на стадії реформування. В Україні здійснено низку заходів, спрямованих на підвищення рівня підготовки лікарів: упроваджено незалежну від вищих навчальних закладів систему оцінки професійної компетентності студентів та лікарів-інтернів – ліцензійні інтегровані іспити; розширено діапазон спеціальностей та збільшено тривалість післядипломного навчання лікарів.

З'ясовано, що в Україні існує дворівнева система підготовки лікарів – освітньо-кваліфікаційний рівень «спеціаліст» присвоюється випускникам після закінчення навчання за 6-и річною програмою та освітньо-кваліфікаційний рівень «магістр», що присвоюється після закінчення навчання за програмою магістратури і захисту магістерської роботи. Підготовка фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня «спеціаліст» кваліфікації «лікар» у вищих навчальних закладах IV рівня акредитації здійснюється за трьома спеціальностями: 7.110101 – «лікувальна справа», 7.110104 – «педіатрія» та 7.110105 – «медико-профілактична справа». Отримання освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр» не є необхідним для лікарської діяльності, однак дає право на вступ до аспірантури без набуття необхідного 3-х річного стажу роботи.

Порівняльний аналіз професійної підготовки лікарів у вищих навчальних закладах Австрії та України дав змогу встановити, що подібними підходами для обох країн є організація навчального процесу за кредитно-модульною системою та використання основних форм організації навчального процесу.

З'ясовано, що відмінності стосуються:

–*управління системою медичної освіти*: медичні університети Австрії є автономними у своїй фінансовій, освітній, науковій діяльності і не мають міністерського підпорядкування. В Україні вищі медичні навчальні заклади знаходяться у відомчому підпорядкуванні Міністерства охорони здоров'я, а з деяких питань (атестація кадрів, політика прийому абітурієнтів) – Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України та інших відомств;

–*формування контингенту студентів*: вступні випробування в австрійських медичних університетах регламентуються лише університетськими правилами. Вступ у вищі медичні навчальні заклади України чітко регламентований «Правилами прийому», які погоджуються з Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України і базується на результатах зовнішнього незалежного оцінювання знань, що проводиться централізовано в межах усієї держави Центром зовнішнього незалежного тестування;

–*структури навчальних планів і програм підготовки лікарів:* навчальні плани складаються університетами Австрії і не регламентуються жодними вищими інстанціями; у них відсутній цикл предметів гуманітарної та соціально-економічної підготовки, що дозволяє значно більше навчального часу приділяти оволодінню студентами фаховими дисциплінами. В Україні викладання проводиться за типовим навчальним планом, що затверджується Міністерством охорони здоров'я України. Навчальний план передбачає два етапи додипломної підготовки лікаря: доклінічний і клінічний. Його структура є предметно інтегрованою і зорієнтована на дотримання логічної послідовності викладання дисциплін, які складають відповідні цикли підготовки – гуманітарної та соціально-економічної, природничо-наукової та професійної;

–*співвідношення теоретичного і практичного компонентів:* в австрійських медичних університетах впроваджена Z-система (безпосередній контакт з пацієнтами і клінічними аспектами відбувається з 1-го курсу навчання), тоді як у вищих медичних навчальних закладах України переважає так звана H-система освіти (на початкових курсах студенти вивчають, зазвичай, базові і природничі дисципліни, а тільки з 3-го курсу починають проходити практичну підготовку в клініці);

–*системи післядипломної освіти:* в Австрії існують дві основні форми здійснення післядипломної освіти для випускників університетів – інтернатура і спеціалізація. Післядипломна освіта в Україні здійснюється в інтернатурі в очно-заочній формі. Крім того, під час навчання в інтернатурі лікарі-інтерни в Україні можуть одночасно навчатися у магістратурі за аналогічною спеціальністю.

На основі порівняльного аналізу професійної підготовки лікарів у вищих навчальних закладах Австрії й України виявлено ідеї та елементи досвіду медичних університетів Австрії, доцільні для запровадження у підготовці лікарів в Україні:

– використання біопсихосоціального підходу при побудові освітньо-професійної програми підготовки майбутніх лікарів;

– удосконалення змісту (за рахунок збільшення частки варіативної складової і посилення практичної компоненти; упровадження клінічно-практичного року навчання; підготовка випускників вищих медичних навчальних закладів у резидентурі), упровадження інноваційних технологій професійної підготовки лікарів;

– підвищення ролі Асоціації лікарів України у процесі ліцензування й акредитації вищих медичних навчальних закладів та здійснення післядипломної освіти.

У розділі охарактеризовано Концепцію розвитку Тернопільського державного медичного університету ім. І. Я. Горбачевського (інтеграція у світовий медичний освітній простір) та прогресивні ідеї, які були впроваджені у навчальний процес на її основі: методику єдиного дня, практично-орієнтоване навчання (Z-система), матрикули практичних навичок, щоденний

дистанційний тестовий контроль знань, об'єктивний структурований клінічний іспит, семестровий комплексний тестовий іспит.

Узагальнення результатів дослідження дало змогу сформулювати такі **висновки**:

1. Історико-педагогічний аналіз особливостей процесу становлення та розвитку медичної діяльності та медичної освіти в Австрії дав змогу виокремити та охарактеризувати такі основні періоди: *початковий* – 1365–1739 рр.; *формувальний* – 1740–1840 рр.; *стабілізаційний* – 1841–1954 рр.; *модернізаційний* – 1955 р. – по теперішній час.

2. На основі аналізу політики уряду Австрії у сфері охорони здоров'я з'ясовано основні принципи її функціонування: орієнтація на потреби пацієнта, доступність, прозорість, ефективність, результативність медичних послуг, гарантування безпеки пацієнтів.

З'ясовано, що провідними сферами професійної діяльності лікарів в Австрії є: просвітницька діяльність щодо формування здорового способу життя і відповідального ставлення громадян до свого здоров'я; практична діяльність у сфері охорони здоров'я і надання медичних послуг; наукова діяльність у сфері медицини; освітня діяльність; управління закладами охорони здоров'я. Складність діяльності лікарів в Австрії визначається різноманіттям їх функцій: лікувально-профілактичної, відтворювальної, управлінської, соціально-гуманістичної, виховної, соціально-престижної та культурно-творчої.

3. Встановлено, що в сучасних умовах в Австрії професійну підготовку лікарів здійснюють три державних (Віденський, Грацький та Інсбрукський) і один приватний (Зальцбургський) медичні університети. Австрійські вищі медичні навчальні заклади підпорядковані Федеральному Міністерству науки і досліджень Австрії. Їх діяльність регламентується Законом «Про університети» (Universitätsgesetz), що був ухвалений у 2002 році.

Зміст професійної підготовки майбутніх лікарів спрямований на здобуття ними ґрунтовних теоретичних знань, практичних умінь і навичок та професійних основ кваліфікації лікаря. Аналіз змісту професійної підготовки майбутніх лікарів свідчить про такі особливості його організації, як: оптимальне поєднання інваріантної (вивчення обов'язкових навчальних модулів) і варіативної (вивчення модулів за вибором, що становить у середньому від 5 до 10% від загального обсягу навчального навантаження) складових; інтеграція теоретичної й практичної компонент; кредитно-модульна система організації навчального процесу (блоково-лінійна, модульно-трекова, модульна). Провідними формами організації навчальної діяльності майбутніх лікарів є: лекції-дискусії, лекції-конференції, лекції-консультації, лекції в поєднанні з практичними вправами, настановчі семінари, просемінари, практичні заняття з формування умінь і навичок майбутньої професійної діяльності, самостійної та індивідуальної роботи). В університетах Австрії широко використовуються методи теоретичної (пояснення, бесіда, інструктаж, навчальна дискусія, диспут, проблемного викладу матеріалу) і практичної (лабораторні роботи, аналіз ситуацій,

клінічні сценарії, навчання на основі клінічних випадків, тренувальні вправи, планування і моделювання професійної діяльності, вивчення конкретного випадку, участь у наукових дослідженнях, вивчення та аналіз історій хвороб та протоколів розтину) підготовки та оцінювання і контролю знань студентів (тести, іспити, доповідь за результатами клінічного спостереження, аналіз консультації, спостереження за роботою студента в умовах реальної або змодельованої ситуацій, тощо). У процесі професійної підготовки перевага надається навчанню у малих групах та індивідуальним заняттям.

Важливою складовою процесу професійної підготовки майбутніх лікарів є практична підготовка, яка представлена різними видами (практична підготовка в межах проходження ліній чи треків або під час вивчення окремих модулів, обов'язкова клінічна практика у закладах охорони здоров'я загальною тривалістю від 12 до 18 тижнів) і характеризується наявністю спеціальних нормативно-методичних документів. Вона охоплює різні сфери медичної діяльності, сприяє розширенню професійної компетентності майбутніх лікарів і відкриває можливості для здійснення власного вибору майбутнього місця роботи в медичній сфері.

З'ясовано, що важливою складовою системи професійної підготовки майбутніх лікарів в Австрії є післядипломна освіта, яка є компетенцією Асоціації лікарів Австрії (Österreichische Ärztekammer), зокрема її підрозділу – австрійської Академії лікарів (Österreichischen Akademie der Ärzte). Післядипломне навчання здійснюється: для отримання фаху лікаря загальної практики або вузького спеціаліста.

4. Порівняльний аналіз професійної підготовки лікарів у вищих навчальних закладах Австрії та України дав змогу встановити, що подібними підходами для обох країн є організація навчального процесу за кредитно-модульною системою та використання основних форм і методів організації навчального процесу.

З'ясовано, що відмінності стосуються: управління системою медичної освіти; формування контингенту студентів; структури навчальних планів і програм підготовки лікарів; співвідношення теоретичного і практичного компонентів (в австрійських медичних університетах впроваджена Z-система, тоді як у вищих медичних навчальних закладах України переважає так звана H-система освіти); системи післядипломної освіти.

5. На основі порівняльного аналізу професійної підготовки лікарів у вищих навчальних закладах Австрії й України виявлено ідеї та елементи досвіду медичних університетів Австрії, доцільні для запровадження у підготовці лікарів в Україні: удосконалення змісту (за рахунок збільшення частки її варіативної складової і посилення практичної компоненти; упровадження клінічно-практичного року навчання; розробку на державному рівні положення про доцільність навчання випускників вищих медичних навчальних закладів у резидентурі після закінчення інтернатури); удосконалення технологій професійної підготовки; підвищення ролі Асоціації

лікарів України у процесі ліцензування й акредитації вищих медичних навчальних закладів та здійснення післядипломної освіти.

До подальших напрямів досліджень вважаємо за доцільне віднести: теоретико-методологічне і дидактичне обґрунтування особливостей професійної підготовки лікарів загальної практики та вузьких спеціальностей; інноваційні підходи до організації індивідуальної, самостійної, науково-пошукової роботи та практичного навчання студентів – майбутніх лікарів; організаційно-методичні засади післядипломної освіти лікарів.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДОСЛІДЖЕННЯ

Наукові праці, в яких опубліковано основні результати дисертації

1. Кліщ Г. І. Особливості упровадження Болонського процесу у вищих навчальних закладах Австрії / Г. І. Кліщ // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Педагогіка. Соціальна робота». – 2009. – Вип. 16–17. – С. 126–128.
2. Кліщ Г. І. Проблемно-орієнтоване навчання у Віденському медичному університеті / Г. І. Кліщ // Наукові записки. Серія «Психолого-педагогічні науки» (Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя) / [за заг. ред. проф. Є. І. Коваленко]. – Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2009. – № 6. – Ч. 2. – С. 273–277.
3. Кліщ Г. І. Особливості організації та зміст навчання у медичному університеті міста Грац (Австрія) / Г. І. Кліщ // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Педагогіка. Соціальна робота». – 2011. – Вип. 20. – С. 50–56.
4. Кліщ Г. І. Змістовий компонент професійної підготовки лікарів у Віденському медичному університеті / Г. І. Кліщ // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Педагогіка. Соціальна робота». – 2011. – Вип. 21. – С. 75–80.
5. Кліщ Г. І. Політика Австрії в галузі охорони здоров'я і медичної освіти / Г. І. Кліщ // Медична освіта. – 2011. – № 2. – С. 102–108.
6. Кліщ Г. І. Реформування медичної освіти в Австрії: зразок успішного проведення та приклад для наслідування / Г. І. Кліщ // Медична освіта. – 2011. – № 1. – С. 58–66.
7. Кліщ Г. І. Зміст та форми професійної підготовки майбутніх лікарів у медичному університеті Інсбрука / Г. І. Кліщ // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Педагогіка. Соціальна робота». – 2011. – Вип. 22. – С. 70–75.
8. Кліщ Г. І. Професійна компетентність як мета підготовки сучасних лікарів у медичних університетах Австрії / Г. І. Кліщ // Медична освіта. – 2011. – № 4. – С. 32–39.
9. Кліщ Г. І. Особливості організації практичної підготовки студентів в медичних університетах Австрії / Г. І. Кліщ // Медична освіта. – 2011. – № 3. – С. 23–31.

10. Кліщ Г. І. Післядипломна освіта лікарів в Австрії / Г. І. Кліщ // Медична освіта. – 2012. – № 1. – С. 79–84.

11. Кліщ Г. І. Історичні аспекти становлення медичної освіти в Австрії / Г. І. Кліщ // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Педагогіка. Соціальна робота». – 2011. – Вип. 23. – С. 50–54.

Опубліковані праці апробаційного характеру

12. Кліщ Г. І. Австрійський досвід у фаховій підготовці студентів-медиків в умовах кредитно-модульної системи освіти / Г. І. Кліщ // Нові напрямки впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу у вищих медичних і фармацевтичному навчальних закладах України III-IV рівнів акредитації: Всеукраїнська наукова навчально-методична конференція, 12–13 травня 2011 р.: матеріали конф. – Тернопіль: ТДМУ «Укрмедкнига», 2011. – С. 44.

13. Кліщ Г. І. Використання методу проектів при підготовці лікарів у медичних університетах Австрії / Г. І. Кліщ // Сучасні тенденції в педагогіці та психології: новий погляд: міжнародна науково-практична конференція, 30–31 березня 2012 р.: матеріали конф. – Одеса: ГО «Південна фундація педагогіки», 2012. – С. 94–95.

14. Кліщ Г. І. Професійна компетентність як мета підготовки лікарів у медичному університеті Відня / Г. І. Кліщ // Освіта і особистість: нові підходи, сучасна дидактика, інноваційні технології та якість освіти: міжнародна науково-практична конференція, 26–29 квітня 2012 р.: матеріали конф. – Запоріжжя: ЗДМУ, 2012. – № 1. – С. 125–128.

15. Кліщ Г. І. Основні відмінності у професійній підготовці лікарів у вищих навчальних закладах Австрії та України / Г. І. Кліщ // Педагогічна компаративістика – 2012 : аспект обдарованості (трансформації в освіті зарубіжжя та український контекст) : науково-практичний семінар, 11 червня 2012 р.: матеріали семінару / за заг. ред. О. І. Локшиної, Н. І. Поліхун. – К.: ТОВ «Інформаційні системи», 2012. – С. 95–97.

16. Клищ Г. И. Особенности организации учебного процесса в медицинских университетах Австрии / Г. И. Клищ // Актуальные вопросы медицинской науки: Всероссийская научно-практическая конференция с международным участием, посвященная 70-летию профессора А. А. Чумакова, 24–26 января 2012 г.: материалы конф. – Ярославль: ЯГМА, 2012. – С. 317–318.

17. Кліщ Г. І. Використання інтерактивних методів навчання у медичних університетах Австрії / Г. І. Кліщ // Педагогіка та психологія: сучасний гуманітарний вимір: міжнародна науково-практична конференція, 8 вересня 2012 р.: матеріали конф. – К.: ГО «Київська наукова організація педагогіки та психології», 2012. – С. 81–82.

АНОТАЦІЇ

Кліщ Г. І. Професійна підготовка лікарів в університетах Австрії. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, Тернопіль, 2013.

У дисертації досліджено теоретичні засади професійної підготовки лікарів в Австрії: охарактеризовано основні етапи становлення та розвитку медицини та медичної освіти в Австрії; подано загальну характеристику сучасної політики уряду Австрії в галузі охорони здоров'я і медичної освіти; здійснено аналіз професійної компетентності та її складових як мети підготовки австрійських лікарів; визначено основні сфери діяльності та функції лікарів. У процесі дослідження проаналізовано зміст, форми і методи професійної підготовки лікарів у вищих навчальних закладах Австрії; виявлено особливості післядипломної освіти. Здійснено порівняльно-педагогічний аналіз професійної підготовки лікарів у вищих навчальних закладах Австрії та України; сформульовано рекомендації щодо можливостей використання ідей позитивного австрійського досвіду підготовки лікарів в освітньому просторі України; проаналізовано використання австрійського досвіду при розробці «Концепції розвитку Тернопільського державного медичного університету ім. І.Я. Горбачевського (інтеграція у світовий медичний освітній простір)».

Ключові слова: Австрія, медична освіта, лікар, професійна підготовка лікарів, зміст, форми та методи професійної підготовки, післядипломна освіта.

Клищ Г. И. Профессиональная подготовка врачей в университетах Австрии. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Тернопольский национальный педагогический университет имени Владимира Гнатюка, Министерство образования и науки, молодежи и спорта Украины, Тернополь, 2013.

В диссертации исследованы теоретические основы профессиональной подготовки врачей в Австрии: охарактеризованы основные этапы становления медицины и медицинского образования в Австрии; представлена общая характеристика современной политики правительства Австрии в области здравоохранения и медицинского образования; осуществлен анализ профессиональной компетентности и ее составляющих как цели подготовки австрийских врачей; определены основные сферы деятельности и функции врачей. В процессе исследования проанализированы содержание, формы и методы профессиональной подготовки врачей в высших учебных

заведениях Австрии; выявлены особенности последиplomного образования. Осуществлен сравнительно-педагогический анализ профессиональной подготовки врачей в высших учебных заведениях Австрии и Украины; сформулированы рекомендации относительно возможностей использования идей положительного австрийского опыта подготовки врачей в образовательном пространстве Украины; проанализировано использование австрийского опыта при разработке «Концепции развития Тернопольского государственного медицинского университета им. И. Я. Горбачевского (интеграция в мировое медицинское образовательное пространство)».

Ключевые слова: Австрия, медицинское образование, врач, профессиональная подготовка врачей, содержание, формы и методы профессиональной подготовки, последиplomное образование.

Klishch H. I. Professional training of doctors at the universities of Austria. – Manuscript.

Scientific thesis for the degree of the Candidate of Pedagogical Sciences, specialty 13.00.04 – Theory and Methods of Professional Education. – Ternopil National Pedagogical University named after Volodymyr Hnatyuk, Ministry of Education and Science, Youth and Sport of Ukraine, Ternopil, 2013.

The focus of this research is in the area of investigation of the content, forms and methods of doctors' training in Austria. The work analyzes the previous research literature which impinges on the topic of the study.

It is highlighted that modern medical education in Austria has the following features: adaptation of medical education to the international standards; autonomy of universities in the development and implementation of curricula; credit-modular system of educational process; combination of invariant and variable components; focus on the professional competence of future physicians; priority of problem-based learning methods; optimal combination of theoretical and practical components of training, with the emphasis on clinical and practical elements; intensive development of postgraduate education; reliance on modern achievements in medical science; humanization of medical education.

The work examines the formation of the Austrian system of medical education; the main stages of development of medicine and medical education in Austria are characterized.

A general characteristic of modern Austrian governmental policy in the field of medicine and medical education is given. It is demonstrated that the basic concepts of Austrian policy in the field of health care are social insurance principles, focus on patients' needs, accessibility, transparency, efficiency, ensuring patients' safety. The fields of Austrian doctors' professional activity include: practical work in the field of health care and medical services, research activities in the field of medicine, educational activities, and health care management. The complexity of the doctors' professional activity in Austria is determined by the variety of its functions: treatment and prevention, reproductive, administrative, educational, social and humanistic, cultural.

Analysis of the content of future doctors' training indicates the following features of its organization: optimal combination of invariant and variable components; integration of theoretical and practical elements; the credit-modular system of educational process (block-linear, modular-track, modular). The dissertation explores the basic forms of training at the medical universities in Austria which are: lectures-discussions, lectures-conferences, lectures-consultations, and lectures, combined with practical exercises, seminars, proseminars, practicals, independent and individual work. Higher medical establishments of Austria widely use theoretical (explanation, conversation, instruction, educational discussion, presentation) and practical (lab work, situation analysis, clinical scenario, training based on clinical cases, training exercises, planning and modeling of professional activity, Case study, participation in researches, study and review of medical records and autopsy reports) methods of training. An important component of the future doctors' training is practical training, which consists of different types, covers various areas of medical activity, promotes professional competence of doctors and opens opportunities for individual choice of future jobs in the medical field.

The study provides detailed analysis of postgraduate medical education at Austrian universities, which is carried out in two directions: to get a specialty of general practitioner (family doctor) and to become a particular specialist.

A comparative analysis of doctors' training in the system of higher education of Austria and Ukraine made it possible to establish that the similar approaches for both countries are the organization of the educational process according to the credit-modular system and use of basic forms and methods of educational process.

It was highlighted that differences in the sphere of medical education include: management of the system of medical education, formation of a contingent of students, structure of curricula and training programs for physicians, the ratio of the theoretical and practical components (at the Austrian medical universities Z-system of education is introduced, while at the higher medical educational establishments of Ukraine prevails the so called H-system), the system of postgraduate education.

Recommendations concerning the use of innovative ideas of Austrian experience in physicians' training for the educational sphere of Ukraine (close connection between theory and practice and innovative tendencies in the sphere of medical activity; peculiarities of the students' practical training, including the diversity of its forms and increasing its duration; organization of educational and methodological support of students' independent work; improving the credit transfer system; doctors' training in Ukraine in accordance with the international standards) are given.

Key words: Austria, medical education, professional training of doctors, content, forms and methods of training, postgraduate education.